

Капнина Г.И.

Донбасский государственный педагогический университет

СУЩНОСТЬ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ ПРОГРАММЫ «СВОБОДА В РАМКАХ»

Аннотация

Статья посвящена анализу воспитательной программы «Свобода в рамках». В работе освещена сущность и цель воспитательной программы. Доказана необходимость более детального её изучения отечественными учёными. На примере тренинга «Свобода в рамках», предназначенного для родителей дошкольников, рассмотрен алгоритм занятий по этому курсу. Раскрыто содержание терминов «компетентные родители» и «компетентные дети».

Ключевые слова: семейное воспитание, воспитательная программа «свобода в рамках», повышение педагогических знаний родителей.

Капнина Н.І.

Donbass State Pedagogical University

THE SENSE OF THE EDUCATIONAL PROGRAMME «THE FREEDOM IN THE FRAMEWORK»

Summary

The article deals with the sense and the aim of the educational programme «The freedom in the framework». The necessity of its more detailed studying by the native scientists is proved. The mechanism of studies by this programme is considered by example of training «The freedom in the framework» intended for the preschoolers' parents. The content of the terms «competent parents» and «competent children» is revealed.

Keywords: family education, the educational programme «The freedom in the framework», the improvement of parents' educational knowledge, Germany.

УДК 373.2.09(477.83)

СЕБАСТЬЯН-ВІЛЛІБАЛЬД ШІССЛЕР В КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

Квасецька Я.А.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У статті висвітлено питання зародження і розвитку перших дошкільних закладів на Західній Україні наприкінці 30-х – початку 40-х років XIX ст., місце і роль у цьому процесі старшого військового комісара Себастьяна-Віллібальда Шісслера. Встановлено, що завдяки йому постали перші дошкільні заклади на західноукраїнських землях: 1839 року – у селі Сороки (нині Сороки-Львівські Пустомитівського району) і 1840 року – у місті Львові. Опрацьовані матеріали розкривають основні етапи службової біографії С.-В. Шісслера, його літературної, мистецької і філантропічної діяльності. Відзначено його внесок як організатора навчально-виховного процесу у перших галицьких дошкільних закладах. Досліджені особливості використання С.В. Шісслером теоретичних і методичних розробок Л. Хімані, Я.-В. Свободи і Ф.-В. Фребеля.

Ключові слова: дошкільний заклад, охоронка, громадське дошкільне товариство, методичні рекомендації, навчально-виховний процес.

Постановка проблеми. Становлення дошкільного виховання на західноукраїнських землях (Галичина, Буковина і Закарпаття) відбувалося в особливих соціально-культурних умовах, що склалися внаслідок перебування цих регіонів у складі Австрійської (Австро-Угорської) імперії. Це знайшло своє відображення в своєрідних підходах до організації навчально-виховного процесу, розв'язання важливих організаційно-педагогічних завдань, які не втратили своєї актуальності в нинішніх умовах реформування вітчизняної системи освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми дошкільної освіти у Західній Україні в XIX – на початку XX ст. були предметом вивчення таких науковців, як З. Нагачевська, Н. Лисенко, М. Олійник, Г. Реґо, С. Іваха. Я. Квасецька. Історичні аспекти теорії і практики дошкільної освіти, розвитку фізичного, естетичного та трудового виховання дітей розглядали О. Бондар, М. Мельничук, Н. Кирста, Т. Садова, Т. Панюк, І. Адамек, Т. Філіонова, О. Донченко.

Виділення не вирішених частин загальної проблеми. Відсутнє комплексне дослідження пи-

тань зародження і становлення дошкільної освіти в умовах полікультурного західноукраїнського середовища, не виокремлено внеску громадських діячів і державних посадових осіб, причетних до початкового етапу розвитку дитячого суспільного виховання.

Мета статті. Висвітлення історико-педагогічних умов зародження суспільного дошкільного виховання на Західній Україні, з'ясування особливостей навчально-виховної теорії і практики, місця і ролі у цьому процесі старшого військового комісара Себастьяна-Віллібальда Шісслера.

Виклад основного матеріалу. Зародження дошкільної освіти на західноукраїнських землях наприкінці 30-х – початку 40-х років XIX ст. відбулося завдяки громадській ініціативі і наполегливій організаторській діяльності людини, яка представляла, здавалося б, дуже віддалену від дитячого виховання сферу – військовий комісаріат. Однак саме цісарсько-королівському старшому військовому комісару у Львові, уродженцю Праги Себастьяну-Віллібальду Шісслеру випала нагода закласти підвалини нової освітньо-виховної справи в Галичині. Ближче знайомство з біографією цієї неординарної особистості свідчить, що такий крок був зовсім не випадковий.

Себастьян-Віллібальд Шісслер (Sebastian Willibald Schiebler) народився 17 липня 1791 року в Празі у заможній сім'ї і здобув престижну академічну (університетську) освіту. Службову кар'єру розпочав 1809 року у військовому комісаріаті Праги з посади практиканта-канцеляриста, але вже 1813 р. був призначений помічником військового комісара. 1823 року С.-В. Шісслер став військовим комісаром, а 1838 року – старшим військовим комісаром. Окрім Праги, місцями служби стали великі адміністративні центри тодішньої Австрійської імперії – Пльзень, Львів і Грац, де Шісслер зарекомендував себе відповідальним службовцем, доброзичливим начальником і людиною з досконалим характером [4, с. 187].

Державна служба не завадила Шісслеру реалізовувати себе в різних сферах суспільного життя – літературі і музиці, театральному мистецтві і книговидаванні. В літературних колах він став відомим як автор історичних розвідок, романів, драм і поетичних творів, дитячих казок і легенд, укладач драматичних і поетичних збірників. Деякі з праць С.-В. Шісслера, як «Прага та її околиці», у 2-х томах (1812), «Повна біографія колишнього французького старшого генерала Моро» (1813), драма «Штурм Праги» (1835), а також зразки християнської поезії для молоді і дітей, викликають інтерес сучасних читачів. Однак свій внесок у літературу С.-В. Шісслер оцінював досить критично і вважав, що найповніше він зумів себе реалізувати в іншій сфері, а саме в добродійній діяльності, пов'язаній з популяризацією, заснуванням і розвитком дитячого дошкільного виховання [4, с. 187-188; 10, с. 119].

Відкриття першого в Австрійській монархії дошкільного закладу відбулося 1828 р. у місті Буда (сучасний Будапешт) завдяки графині Терезії Брунsvік. Невдовзі такі інституції активно поширюватися в різних містах держави. 1829 року дошкільний заклад був заснований у Банській Бистриці (Словачина), 1830 р. – у столиці австрійської імперії Відні, 1832 р. – у

Празі. Згодом цей процес охопив й інші частини монархії. Координатором дошкільного руху стала Центральна спілка дитячих охоронних закладів у Австрії, заснована 1831 р. [2, с. 32].

12 лютого 1835 року дитячий дошкільний заклад постав у Пльзені – одному з найбільших міст королівства Богемія. Це був перший дошкільний заклад, організований на чеських землях за межами столиці королівства Праги, де на той час діяло вже 3 аналогічні інституції. Як писав сучасник, заклад у Пльзені був покликаний до життя завдяки «невтомним наполегливим зусиллям» цісарсько-королівського військового комісара С.-В. Шісслера, чиє ім'я має «добру славу в літературному світі», а також за участю перших осіб і найбільш знатних мешканців цього окружного міста [5, с. 567].

Намагаючись забезпечити стабільну діяльність і впевнене майбутнє дошкільного закладу, С.-В. Шісслер подбав про створення дієздатної громадської опікунської організації, що розпочала свою діяльність ще 1834 р. На час відкриття закладу вона вже нараховувала понад 150 поважних членів – представників високих рангів і з усіх станів. Очолив опікунську добродійну організації князь Фердинанд Лобковиц. До її рядів радо зголошувалися добродійці з різних міст австрійської держави – Праги, Відня та ін. Не приховував своєї радості за отриманий диплом почесного члена добродійного товариства відомий австрійський письменник, засновник і редактор віденського часопису «Час дозвілля для шанувальників мистецтва, науки і літератури» («Feierstunden für Freunde der Kunst, Wissenschaft und Literatur») І. С. Еберсберґ, який оперативним повідомив читачів про відкриття закладу у Пльзені. Газета особливо наголосила на важливості таких інституцій для виховання майбутніх поколінь [5, с. 567].

Після переведення 1835 року на службу у військовий комісаріат Львова С.-В. Шісслер, як людина широких громадських і літературних зацікавлень, став знаковою фігурою в столиці Галичини і нав'язав неформальні стосунки з багатьма впливовими особами краю. Через кілька років він вирішив на новому місці реалізувати свій досвід організації добродійних дошкільних закладів.

Військовий старший комісар С.-В. Шісслер зумів захопити своїми ідеями громадського виховання маленьких дітей графиню Сусанну Ожаровську (з роду Стрембош, 1803–1892) – власницю значних маєтків в Галичині і активну учасницю місцевого жіночого руху. Тож перший у Галичині дитячий охоронний заклад, заснований графинею С. Ожаровською і за організаційно-методичної допомоги С.-В. Шісслера, постав наприкінці 1839 року у маєтку Ожаровських у селі Сороки – на північно-східній стороні від Львова (нині – село Сороки-Львівські Пустомитівського р-ну) [6, с. 190; 2, с. 36-37].

1840 року у дитячому закладі виховувалося 50 дітей віком від 3 до 6 років. Це були в основному діти мешканців села Сороки, яке за етнічним складом населення мало яскраво виражений український характер [13, т. 11, с. 166].

Перший дитячий охоронний дошкільний заклад Галичини був розміщений у зручному великому приміщенні, облаштованому відповідно

до свого нового призначення. Діти перебували у просторій навчальній залі, на стінах якої були розвішені численні картини різноманітної тематики, а на спеціальних підставках і стелажах – розкладені навчальні речі, що захоплювали цікавістю дітей: опудала тварин, статуетки, ремісничі інструменти, господарські знаряддя і макети машин, навіть дитячі ігрові інструменти.

Заняття розпочиналися з короткої молитви і простої пісні після того, як діти скоштували ранковий суп. Сніданок, як і обід та вечеря, подавалися дітям за рахунок графині С. Ожаровської. На її цілковитому утриманні перебував і весь дошкільний заклад. Але організація навчально-виховного процесу здійснювалося на основі методичних рекомендацій С.-В. Шісслера, який вважав, що дошкільна інституція – це не справжня школа, а лише охоронний дитячий заклад з підготовки дітей до школи і навіть до майбутнього життя. Тому він повинен:

- забезпечити вільний фізичний і психічний розвиток дітей без застосування примусу чи інших невідповідних засобів;
- турбуватися про захист дітей від усього, що може негативно позначитися на їх психічному стані чи фізичному здоров'ї;
- збуджувати розумові здібності дітей, а не спрямовувати їх на здобуття конкретних знань;
- піклуватися, щоб діти позбавлялися поганих звичок;
- збуджувати релігійні почуття, оживлювати дитячі благочестиві помисли і покірність через християнське виховання [6, с. 190].

Основну увагу освічений вчитель-вихователь повинен був звертати на те, щоб не втомлювати дітей тривалою зосередженістю на окремих предметах, а чергувати вивчення букв з читанням, початки арифметики з короткими моральними казками, після цього переходити до декламування прислів'їв і життєвих правил, а ще, відповідно до дитячого віку, вести розмови про Бога і релігію.

Різноманітні теми для занять забезпечували і численні речі, що були розміщені у навчальній кімнаті. Учитель пояснював їх походження, складові частини, особливості вживання і користь від них. С.-В. Шісслер вважав, що було б жорстоко по відношенню до малюків, якби їх, звиклих до руху, «засудити» на годину сидіння на місці. Тому кожне заняття не тільки тривало лише півгодини, а ще й двічі переривалося, коли діти за командою вчителя виконували різні рухливі вправи, ходили по колу під барабанний дріб тощо. Кілька годин на день призначалися для звичайних дитячих ігор, які, наскільки дозволяв сезон і погодні умови, проводилися на просторій галявині, розміщеній у передній частині закладу. Просто граючись, діти вели звичайні розмови, наче у себе вдома, у колі сім'ї. Таким чином закладався місточок між домашнім і громадським вихованням, а педагоги-вихователі, намагаючись уникнути навіть найменшого натяку на педантизм, прищеплювали певні корисні навички і при цьому оберігали від можливих фізичних нещасних випадків, поширених серед дітей, що залишалися вдома без нагляду [6, с. 190-191].

Оцінюючи з висоти ХХІ ст. підходи Себастьяна-Віллібальда Шісслера до організації навчаль-

но-виховного процесу в середині ХІХ ст., необхідно відзначити, що окремі з них зберегли свою актуальність і перегукуються з теперішніми методичними рекомендаціями, особливо щодо проведення комбінованих та інтегрованих занять, їх тривалості і супроводу фізичними вправами, а також ігрової діяльності.

Використання в навчально-виховному процесі гри, як основного методу виховання дітей, розвитку їхньої розумових і фізичних здібностей, дало змогу деяким авторам стверджувати наприкінці ХІХ ст., що перший дошкільний заклад Галичини у селі Сороки був організований за системою Ф.-В. Фребеля [13, т. 11, с. 167]. Однак для такого висновку немає достатніх підстав.

У 30-40-х роках ХІХ ст. більшість дошкільних закладів Австрійської імперії здійснювали навчально-виховну роботу на основі методичних розробок Самуїла Вільдершпіна (1792–1866) – керівника Центральної дитячої школи в Англії, автора першого методичного посібника для працівників дошкільних закладів у Європі, що побачив світ 1823 року під назвою «Дошкільне виховання, або Замітки про важливість виховання бідних дітей» («Infant Education or Remarke on the Importance of Educating the Infant Poor») [2, с. 92].

1826 року посібник С. Вільдершпіна був перекладений Й. Вертгаймером німецькою мовою і надрукований під назвою «Про ранне виховання дітей і англійську школу для маленьких дітей» («Über die frühzeitige Erziehung der Kinder und die englischen Klein-Kinder-Schulen»). Він викликав жваву та тривалу дискусію про мету і методи суспільного дитячого виховання в Німеччині й Австрії, став методологічною основою для нових методичних розробок, зокрема, першого австрійського «Посібника для навчителів у будинках охорони малих дітей» Леопольда Хімані (1774–1844), виданого 1832 року за кошти Центральної спілки дитячих охоронних закладів у Австрії.

«Охоронні заклади для маленьких дітей, – писав Л. Хімані, – місця збору і перебування, де фізично і розумово доглядають дітей віком від 2 до 5 років за відсутності батьків, збуджують їхні фізичні сили і розумові здібності, а подальшим релігійно-моральним і розумовим вихованням готують їх до народної школи і життя» [2, с. 95].

Сучасник відзначав, що спільне вивчення віршів і біблійних висловів, моральних правил і афоризмів, запам'ятовування чисел і копіювання літер, наочні вправи з ілюстраціями, мотузочками і плетеними стрічками, а поміж ними – гуртове крокування у дворі або приміщенні під барабанний дріб – все це наповнювало день маленької дитини з ранку до вечора.

Після ознайомлення з досвідом роботи перших дошкільних закладів у Відні, особливостями застосування виховної методики С. Вільдершпіна і дидактичних розробок Л. Хімані розпочав свою вихователську діяльність 1832 року в дошкільному закладі «На градку» у Празі Ян-Властимір Свобода (1803–1844).

У процесі своєї дошкільної педагогічної практики він дійшов висновку про необхідність зміни характеру надто суворих умов утримання дітей у віденських закладах. Привчання до порядку і дисципліни вважалося вкрай важливим для формування необхідних рис у майбутніх робіт-

ників-пролетарів. Самі ж заняття за своєю формою часто нагадували шкільні уроки, хоч перші теоретики і практики суспільного дитячого виховання визнавали необхідність запровадження насамперед виховних методів [2, с. 97].

Я.-В. Свобода зазначав: «Охоронка – це не школа, а будинок виховання. Охоронка має заступати або підтримувати початкове виховання домашнє – материнське». Свої погляди на дошкільне виховання дітей Свобода узагальнив у праці, що побачила світ 1839 р. і стала навчально-методичним посібником для працівників дошкільних закладів і батьків. Вона має предовгу назву, що досить повно розкриває зміст написаного: «Шкілка, або Первинне, практичне, наочне, всебічне виховання малих дітей з метою розвитку розуму і ушляхетнення серця, з порадами щодо читання, лічби і малювання для учителів, вихователів (пестунків) та батьків» («Školka, čili, Prwoporočáteční, praktické, názorné, všestranné vyučování malých dětí: k věcnému vybraušení rozumu a ušlechtění srdce s nawedením ke čtení, počítání a reysování pro učitele, pěstouny a rodiče») [2, с. 97–98].

Заняття в охоронці мали характер науки про речі, що тривали по 2 години на день. Потім діти займалися іграми – довільними, рухливими, наслідувальними. Останні, зокрема, призначалися для ознайомлення дітей з ремісничими знаряддями і домашніми речами та традиційним одягом. Вихователі турбувалися, щоб діти багато часу проводили в саду і на городі, щоб заняття поєднували з іграми. Зі старшими дітьми проводилися заняття з освоєння навичок читання, рахування і малювання.

На виховній практиці Я.-В. Свободи відчувався значний вплив його земляка – великого педагога Я.-А. Коменського, який обґрунтував ідею материнської школи і рекомендував вивчення предметів і речей домашнього вжитку. Подібні заняття підтримував також Й.-Г. Песталоцці [3, с. 13].

Порівняння методичних рекомендацій Леопольда Хімані і Я.-В. Свободи з навчально-виховним процесом у першій західноукраїнській охоронці в селі Сороки дозволяє висловити твердження, що саме ці особи мали найбільший вплив на характер виховної роботи. Що ж до С.-В. Шіслера, то доступні на нинішній день джерела уможливають говорити про його роль як адаптатора цих методик для навчально-виховного процесу у дошкільних закладах Галичини і Богемії.

Друга дошкільна інституція на землях Західної України прийняла дітей 1 жовтня 1840 р. у Львові, будинок № 505 4/4. Виховний заклад постав не тільки з ініціативи, але й завдяки особистим коштам військового надкомісара С.-В. Шіслера, який став безпосереднім його засновником [2, с. 39].

Першому дошкільному виховному закладу у Львові присвячували свої публікації такі авторитетні львівські часописи як «Газета Львівська» («Gazeta Lwowska»), «Галичина» («Galicia»), «Львів'янин» («Lwowianin»), віденські видання «Австрійська ранкова газета» («Oesterreichisches Morgenblatt»), «Орел» («Der Adler») та деякі інші. На перших порах заклад іменувався «інститутом утримання і наглядавання малих дітей», потім – «інститутом охорони малих дітей», «охоронча шкілка», а згодом утвердилася назва «охо-

ронка». На відзначення важливості заснування першої суспільної інституції для малят одна з вулиць, що сформувалася у мікрорайоні «Кручені стовпи», згодом дістала назву вулиці Охоронок [7, с. 3]. Нині – вул. О. Кониського.

«Кілька слів про інституцію, засновану ц.-к. старшим комісаром п. Шіслером для утримання і нагляду за дітьми убогих родичів протягом того часу, коли ті ж займаються денними заробітками» – таку розлогу назву мала стаття в часописі «Gazeta Lwowska», яка вже 10 листопада 1840 р. відгукнулася на відкриття у Львові незвичайного добродійного закладу. Намагаючись якомога точніше передати призначення нової інституції, невідомий автор газетної публікації взяв за основу назви слова з рекламного напису, що був вивішений на фронтоні будинку, у якому перебувала дошкільна охоронка [12, с. 324].

Завдяки своїм спіралеподібним колонам, що розміщувалися з обох боків біля головного входу, будинок отримав назву «На кручених стовпах». Так само називалася і місцева міська дільниця, яку часто згадували львівські газети як місце заснування першого у Львові дошкільного виховного закладу.

«Будинок на кручених стовпах» простояв майже до початку Першої світової війни і розташовувався на стику нинішніх вулиць І. Франка та К. Левицького. Приміщення, орендоване для дошкільного виховного закладу, було великим, світлим, красиво оформленим. Посередині кімнати були розставлені маленькі лавочки, а довкола розкладені різноманітні іграшки і навчальні предмети, завдяки яким діти і бавилися, і пізнавали навколишній світ. Привертала увагу об'єкти рослинного та тваринного світу, картини з історії та релігії, макети сільськогосподарської техніки (млини, кузні, вітряки, лісопилки і т. д.), справжні інструменти, промислові, ремісничі і мистецькі вироби. різні види насіння, нитки, тканини і вовняні вироби. Цікавість хлопчиків викликала гауптвахта з озброєними солдатами, а на піску, який заповнював скриню, діти креслили паличками різні риси, літери, фігури. На дрютах були розвішені цифри і букви алфавіту [12, с. 324].

Автор газетної статті звернув увагу на конструкторський набір, що складався з різних видів блоків, квадратів, кубів, балок та арок. За своїм функціональним призначенням він асоціювався з деякими з дитячих «дарів» німецького дошкільного педагога Ф.-В. Фребеля, які він пропагував на той час у своєму виховному закладі в Бланкенбурзі [1, с. 77].

Автору здалося, що він потрапив чи то до казкового королівства, де разом з чародієм Обероном проживають Феї та Ельфи, чи на розквітлий сільський городець, де тягнулися до сонця голівки маку, нагадуючи допитливі дитячі голівки.

Порівняння дошкільного закладу з сільським садком-городцем виявилось у львівського газетяра напрочуд вдалим і далекоюсяжним. Адже дошкільні заклади Ф.-В. Фребеля, названі ним того ж 1840 року *дитячими садками*, на Західній Україні почали згодом іменуватися *фребелівськими городцями* (пол. мовою – *ogródki Froebrowski*).

24 грудня 1840 р. (на католицьке Різдво) відбулося урочисте освячення закладу «На кручених стовпах». На той час там перебувало близько

100 хлопчиків і дівчаток дошкільного віку, переважно з бідних робітничих сімей, а влітку 1841 р. кількість вихованців зросла до 150–160 дітей [9, с. 961].

Засновник львівської дитячої дошкільної інституції С.-В. Шіслер ставив собі за мету перетворити її на зразковий (модельний) заклад, який би виконував такі функції:

- привчав би дітей до християнської моралі, гарних манер, охайності і порядку;
- служив школою для підготовки керівників, учителів і нянь для інших аналогічних закладів;
- служив школою для навчання молодих дівчат в якості домашніх вихователів-пестунок (гувернанток) [2, с. 42].

Успішне виконання цих завдань було можливе за умови забезпечення організаційно-матеріальних умов життєдіяльності нового закладу. З цією метою С.-В. Шіслер зініціював створення громадського товариство з підтримки і популяризації дошкільних закладів у Львові, перші збори якого відбулося 17 квітня 1841 р. Окрім самого військового надкомісара, членами товариства стали дружина президента Галицького намісництва барона Ф. Кріга, львівський бургомістр Й. Гомс і його дружина Тереза, засновниця дошкільного закладу у с. Сороки графиня С. Ожаровська, польський письменник О. Фредро, ректор греко-католицької семінарії Г. Яхимович, директор зразкової головної школи А. Скибінський та ін. [2, с. 43]. Була обрана наглядова комісія, що контролювала і виховну діяльність, і організаційно-матеріальні справи.

Керівництво новозаснованого товариства турбувалося про залучення меценатів і збір благодійних внесків. Добрим прикладом у популяризації нової інституції стала підтримка закладу австрійською імператрицею М.-А. Савойською, яка вважалася опікункою закладів охорони малих дітей у Габсбурзькій монархії. Вона надіслала до Львова 200 золотих ринських (з. рин.) і захопила долучитися до справ першої львівської охоронки дружин місцевих можновладців, державних, громадських і релігійних діячів. Загалом до кінця жовтня 1841 р. сума зібраних коштів досягла майже 6 тисяч з. рин., з яких більше третини (2285) становили добровільні внески, зібрані за старанням самого старшого військового комісара С.-В. Шіслера від організаторів різних концертів, балів і вистав. Для порівняння: річні витрати на утримання дошкільного закладу становили 854 з. рин., у т. ч. на оплату наглядового персоналу – 415, оренду приміщення – 220, харчування – майже 100 з. рин. [14, с. 961].

Такі фінансові успіхи, оприлюдненні на загальних зборах товариства у листопаді 1841 р., сприяли прийняттю ухвали про заснування ще одного «інституту охорони малих дітей», а саме у 2-му районі міста Львова. Річний кошторис закладу затвердили у сумі 1000 з. рин. Для залагодження організаційно-матеріальних питань була створена відповідна комісія [14, с. 962].

Відкриття другого дошкільного охоронного закладу у Львові відбулося 19 квітня 1842 р. по вул. Анни, 220. Будинок мав 5 кімнат і вихід до саду, де гралися діти. 50 хлопчиків і дівчаток доглядали 3 особи – учитель, няня і помічниця. Заклад викликав значний інтерес серед незаможних

жителів Львова і незабаром кількість вихованців збільшилася до 150–170 дітей [2, с. 44].

Товариство опіки над львівськими інститутами охорони малих дітей запроваджувало різні форми популяризації і своїх закладів, і дитячого суспільного виховання загалом. У грудні 1843 р. відбувся спільний звіт дітей обох «домів охорони» перед членами і благодійниками товариства.

Перелік заходів святкової програми свідчить, що у перших закладах охорони малих дітей не обмежувалися лише охоронними функціями, а намагалися займатися різноплановим вихованням дітей. Особлива увага приділялася релігійно-моральним питанням, розвитку мислення, спостереженню за навколишнім світом і природою. Вже на перших порах мова йшла про підготовку дітей до школи. Члени опікунського товариства наголошували: «Діти, які з інституту охорони приходять до шкіл публічних, є найкращими і найбільш відзначеними учнями» [14, с. 960].

1843 року С.-В. Шіслер був змушений залишити Львів у зв'язку з переведенням на службу до міста Грац [10, с. 118]. Того ж року він видав у Празі двомовну німецько-польську брошуру, у якій узагальнив свої погляди на місце і роль закладів громадського дошкільного виховання. Вона мала традиційну на той час дозву і деталізовану назву – «Про мету, необхідність і корисність закладів охорони маленьких дітей разом із закликком до великодушних людинолюбців, щоб приєднувалися до товариства підтримки дитячих охоронок у Львові» («Ueber Zweck, Nothwendigkeit und Nützlichkeit der Kleinkinderbewahranstalten zugleich ein Aufruf an edelgesinnte Menschenfreunde, sich dem Vereine zur Emporbringung von Kinderbewahranstalten in Lemberg anzuschließen») [11].

Обґрунтовуючи необхідність активної підтримки і поширення закладів дошкільного виховання для дітей з малозабезпечених сімей, С.-В. Шіслер звертався до постулатів Біблії і до «святого християнського обов'язку» представників заможних верств населення, до досвіду організації аналогічних інституцій в центральних землях Австрійської імперії. Свої аргументи він підсилював думками організатора «шкіл для маленьких дітей» в Англії лорда Брума і одного з тодішніх популяризаторів дошкільного громадського виховання Грошмана, які вважали, що школи для маленьких дітей мають значний потенціал для суспільного поступу з погляду інтелектуального, естетичного і морального [11, с. 12]. С.-В. Шіслер закликав до участі у підтримці закладів дошкільного виховання священиків і керівників державних органів, міські і сільські громади, навіть господарські та наукові товариства, щоб «словом і чином» прилучатися до нової добродійної справи. У свою чергу Товариство з підтримки закладів охорони маленьких дітей у Львові запровадило в засобах масової інформації регулярні звіти про пожертвування добродійників.

Після свого від'їзду зі Львова С.-В. Шіслер продовжував підтримувати стосунки зі своїми «дітищами» на ниві громадського дошкільного виховання, допомагаючи їм матеріально та організаційно-методичними порадами. Високо оцінила жертвовну працю Себастьяна-Віллібальда Шіслера львівська громада, яка обрала військового надкомісара почесним громадянином столи-

ці Галичини. Подібне звання присвоїла йому у Чехії громада міста Пльзень [10, с. 118].

1 червня 1843 року був заснований дитячий охоронний заклад для єврейських дітей міста Львова. Товариство опіки над інститутами охорони малих дітей у Львові, щоб наголосити на християнському характері своїх установ, прийняло згодом назву «Товариство християнських охоронок» [7, с. 3].

Восени 1844 року львівські газети повідомляли про дитячу охоронку в маєтку князя Лева Сапіги, що розміщувався у Перемишльському окрузі [2, с. 47]. Це вже був п'ятий дитячий охоронний заклад у Галичині, що постав за прикладом перших галицьких охоронок, організованих безпосередньо С.-В. Шисслером. Не випадково львівські газетярі називати його людиною з «похвальними

помислами» і з «добročинним серцем», «шановним приятелем (другом – Я. К.) народу» [6, с. 191].

Висновки і пропозиції. Історико-педагогічний аналіз обставин зародження і становлення перших закладів дошкільного виховання на західноукраїнських землях уможливило висновок, що цей процес був пов'язаний з іменем військового старшого комісара С.-В. Шисслера – популяризатора ідеї дошкільного суспільного виховання, засновника дошкільних закладів для дітей з незаможних сімей і організатора громадських опікунських товариств. Особлива роль С.-В. Шисслера у формуванні навчально-виховного процесу в галицьких дошкільних інституціях, що здійснювався під впливом новітніх на той час теоретичних і методичних розробок Л. Хімані, Я.-В. Свободи і Ф.-В. Фребеля.

Список літератури:

1. Дем'яненко Н. М. Загальноосвітний контекст фребелівського педагогічного руху / Наталія Дем'яненко, Тетяна Шеремет / Історико-педагогічні студії: наук. часоп. [голов. ред. Н. М. Дем'яненко]. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – Вип. 1. – С. 70–79.
2. Квасецька Я. А. Професійна підготовка вихователів дошкільця на західноукраїнських землях: історичний аспект / Ярина Андріївна Квасецька: монографія. – Чернівці: Зелена Буковина, 2017. – 352 с.
3. Нагачевська З. І. Українське дошкільця в освітньому просторі Східної Галичини (кінець XIX ст. – 1939 р.): монографія / З. І. Нагачевська. – Івано-Франківськ: НАІР, 2015. – 254 с.
4. Allgemeine Deutsche Biographie. – Bd. 31. – 1890. – S. 187–188.
5. Aus unserer Zeit // Feierstunden für Freunde der Kunst, Wissenschaft und Literatur. – 1835. – № 61. – 18 Febr. – S. 567.
6. Die erste Kleinkinderbewahr-Anstalt in Galizien // Galicia. Zeitschrift zur Unterhaltung, zur Kunde des Vaterlandes, der Kunst, der Industrie und des Lebens. – 1840 – № 48. – S. 190–191.
7. Miejskie Ochronki Chrześcijańskie we Lwowie: Sprawozdanie z działalności Towarzystwa za rok 1926. – Lwów, 1927. – 28 s.
8. Nowiny Lwowskie // Gazeta Lwowska. – 1840. – № 149. – S. 922.
9. Nowiny // Gazeta Lwowska. – 1843. – № 148. – S. 980–981.
10. Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950. – Bd. 10 (Lfg. 47, 1991). – S. 118–119.
11. Schiessler S. W. Uiber Zweck, Nothwendigkeit und Nützlichkeit der Kleinkinderbewahranstalten zugleich ein Aufruf an edelgesinnte Menschenfreunde, sich dem Vereine zur Emporbringung von Kinderbewahranstalten in Lemberg anzuschließen. – [Prag 1843]. – 14 S.
12. Słów kilka o instytucie założonym przez c. k. nadkomisarza wojennego p. Schiesslera, dla przechowania i dozoru dzieci ubogich rodziców przez ten czas, w którym ciż dziennemu zarobkowi się oddają // Gazeta Lwowska. – 1840. – № 133. – S. 324.
13. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich / pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Walewskiego. – Warszawa: nakładem Władysława Walewskiego, 1880–1902. – T. I–XV.
14. Zdanie sprawy z dotychczasowych czynności lwowskiego instytutu ochrony małych dzieci // Gazeta Lwowska. – 1841. – № 147. – S. 960–962.

Квасецкая Я.А.

Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича

СЕБАСТЬЯН-ВИЛЛИБАЛЬД ШИССЛЕР В КОНТЕКСТЕ ИСТОРИИ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ НА ЗАПАДНОУКРАИНСКИХ ЗЕМЛЯХ

Аннотация

В статье рассмотрены вопросы зарождения и развития первых дошкольных заведений в Западной Украине в конце 30-х – начале 40-х годов XIX в., места и роли в этом процессе старшего военного комиссара Себастьяна-Виллибальда Шисслера. Обосновано, что благодаря ему были открыты первые дошкольные учреждения на западноукраинских землях: в 1839 году – в селе Сороки (ныне Сороки-Львовские Пустомытовского р-на) и в 1840 году – во Львове. Обработанные материалы раскрывают основные этапы служебного пути С.-В. Шисслера, его литературной, художественной и филантропической деятельности. Отмечен его вклад как организатора учебно-воспитательного процесса в первых галицких дошкольных учреждениях. Исследованы особенности использования С.-В. Шисслером теоретических и методических разработок Л. Химани, Я.-В. Свободы и Ф.-В. Фребеля.

Ключевые слова: дошкольное учреждение, охранки, общественное дошкольное общество, методические рекомендации, учебно-воспитательный процесс.

Kvasetska I.A.

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

SEBASTIAN WILLIBALD SCHIESSLER IN CONTEXT OF HISTORY OF PRE-SCHOOL EDUCATION IN WESTERN UKRAINIAN LANDS

Summary

The article focuses on the issue of origin and development of first pre-school educational facilities in Western Ukraine in the late 1830s – early 1840s, place and role in this process of senior military commissar Sebastian Willibald Schiessler. It has been established that thanks to him first pre-school educational facilities were founded in Western Ukrainian lands, namely in 1839 in the village of Soroky (at present village of Soroky-Lvivsky in Pustomyty district) and in 1840 in the city of Lviv. The materials researched unfold main milestones of Sebastian Willibald Schiessler's military history, his literary, artistic and philanthropic activity. His contribution as an organizer of educational process in first Galician ore-school facilities has been specified. Peculiarities of applying theoretical and practical methodological developments of L. Himani, Ya.-V. Svoboda, F.-V. Froebel by Sebastian Willibald Schiessler have been researched.

Keywords: pre-school educational facility, police service, public pre-school society, methodological recommendations, educational process.

УДК 378.016:371.11

РОЗВИТОК НАВИЧОК ПУБЛІЧНОГО МОВЛЕННЯ У МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Киричок І.І., Боровик Н.М.

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

Схарактеризовано публічний виступ як жанр різновиду мовленнєвої діяльності, виокремлено основні складові структури публічного мовлення у майбутніх керівників загальноосвітніх закладів. У структурі публічного мовлення майбутніх керівників схарактеризовано такі компоненти: когнітивний, комунікативно-операційний, експресивний. Предметом дослідження авторів є аналіз результатів констатуючого експерименту, зокрема, критерії, показники та рівні сформованості навичок публічного мовлення у майбутніх керівників загальноосвітніх закладів. На констатувальному етапі дослідження у майбутніх керівників експериментальної групи виявлено три рівні сформованості вмій та навичок публічного мовлення: емпірично-інтуїтивний (низький) рівень; репродуктивний (середній) рівень; реконструктивно-творчий (високий) рівень сформованості вмій та навичок публічного мовлення. Визначено основні умови формування навичок публічного мовлення майбутніх управлінців.

Ключові слова: майбутній керівник загальноосвітнього закладу, публічне мовлення, мовленнєва діяльність, рівні сформованості навичок публічного мовлення.

Постановка проблеми. Процес очевидних змін, які відбуваються на початку ХХІ століття в економічній, політичній, духовній, освітній сферах, гостро ставить перед колективами вищих навчальних закладів відповідальне завдання – необхідність не тільки здійснювати професійне навчання, а й виховувати грамотних, духовно збагачених, національно свідомих фахівців, рівень знань яких відповідав би зростаючим до них вимогам суспільства. Потреба в розв'язанні важливих соціально-економічних і культурно-просвітницьких проблем ставить нові вимоги до мовної освіти й мовленнєвої підготовки майбутніх керівників у вищій школі, оскільки обов'язковою умовою успішної навчальної і майбутньої фахової діяльності управлінців є знання логічних основ різних видів спілкування, володіння культурою ділового, професійного мовлення, без якого неможлива продуктивна діяльність керівника закладу.

Уміння впевнено виступати перед іншими людьми, переконувати в своїй точці зору –

обов'язковий навик для кожної публічної людини, особливо керівника закладу, який хоче домогтися успіху в професійній діяльності. На жаль, проблемі формуванню вмій та навичок публічних виступів дуже мало приділяється уваги у вищих навчальних закладах, які готують працівників освітньої галузі.

Аналізуючи виступи керівників закладів освіти, можна помітити, що більшість з них, як правило, характеризуються високою залежністю від конспекту, невмінням зацікавити аудиторію, високим рівнем хвилювання, який негативно позначається на якості виступу. Нерідко ми зустрічаємося з таким явищем, коли оратор лише доповідає зміст свого виступу, намагаючись інформаційно наситити слухачів, що не створює ситуацію внутрішнього монологу, співроздумів з аудиторією.

Низка досліджень показують переважно невисокий рівень комунікативної компетентності керівників. Тому необхідно внести істотні зміни в зміст підготовки майбутніх керівників у